

Mombasa

Mombasa és una illa de fàcil accés per mar, gràcies a un pas que s'obre entre coralls i que ha permès accedir a les seves costes des de l'antiguitat. La ciutat ha tingut diferents llengües, creences i amos. Avui és la segona ciutat de Kenya i el principal port d'entrada a l'Àfrica de l'est. Guarda la petjada de totes les cultures que l'han configurat i permet fer volar la imaginació.

I ara que Mombasa torna a quedar tan lluny no dubtaria ni un moment a tornar-hi. Hi tornaria i canviaria d'hotel. Deixaria la moderna Mombasa i em buscaria un hotelet, una pensió ni que fos, en el casc antic de la ciutat. Recuperaria aquelles olors de te a la menta i menjar fort en espècies, aquells sorolls de pregària, discussió i venedors ambulants, que reboten contra les parets dels carrers estrets, aquelles cares plenes de vida viscuda unes, i de vida per viure les altres. Hi tornaria i em faria musulmà i hindú, àrab i negre, m'embutraria les mans netejant portes de dibuixos swahilis i em banyaria en els banys públics. I el que segur que tornaria a fer seria seure en una taula al carrer d'un cafè atrotinat i esperar que la vida passés, anés passant al meu voltant.

Potser, si hi tornés, passaria de llarg de la Mombasa moderna i turística. No em dol haver-la conegut, però amb una vegada n'hi ha prou. L'altra, la vella ciutat, no em cansaria mai de veure-la i de viure-la.

L'autobús s'havia saltat tres semàfors en vermell. En el quart va haver de parar perquè ja venien els cotxes del carrer perpendicular. Vaig veure el nom de l'hotel que buscava i li vaig demanar que obrís la porta. El xofer la va obrir sense cap problema. Les parades de busos, com tantes altres coses a Mombasa, es fan quan un vol i com un vol. I no era que l'improvvisada parada d'autobús fos res molt nou. A l'Àfrica, les parades de l'autobús no tenen un lloc fix. Però sí que era l'anunci que tot, a partir d'aquell moment, seria així de fàcil.

Hi ha ciutats a les quals des que hi arribes t'hi sents incòmode i unes altres en les quals t'hi sents tranquil només treure-hi el nas. Mombasa n'era una d'aquestes.

Mombasa era una ciutat africana. El mapa ho deia: al centre i a l'est del continent. Negra era la majoria de la gent que hi vivia i de l'Àfrica negra era la llengua que parlaven els ciutadans

de Mombasa, el swahili. Per bé que es podria discutir si el swahili era o no una llengua africana. De fet el swahili, llengua que parlen milions d'habitants de l'est d'Àfrica i que és oficial en tres països, és el fruit d'una barreja entre l'àrab, les llengües bantus i fins i tot alguna paraula portuguesa perquè va ser en temps de la dominació portuguesa de la zona, que el swahili va néixer.

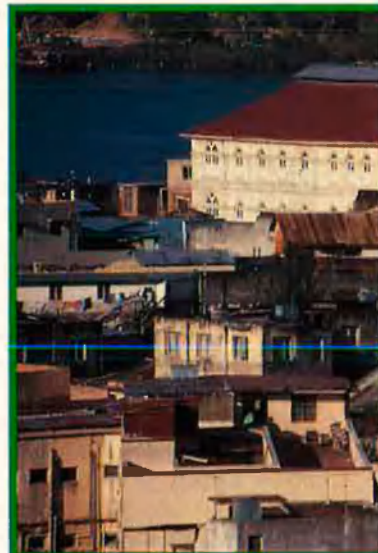
I aquest híbrid que té la llengua el tenen moltes altres coses de la ciutat. La llengua és africana, però amb influències externes. La població és majoritàriament negra, però hi ha molts asiàtics. Mombasa és una ciutat amb història i les ciutats de l'Àfrica negra no en tenen d'història perquè això de les ciutats és un invent extern a l'Àfrica negra i que s'ha acabat imposant, com tantes altres coses, en els darrers anys. Mombasa és una des les excepcions i ho és per la influència històrica dels àrabs.

Totes aquestes coses fan que quan et passegis per la ciutat tinguis l'agradable sensació de no saber molt bé on ets i estiguis convençut que en qualsevol cantonada pot aparèixer la sorpresa.

Una nena negra negra passeja el seu vestit de primera comunió pels carrers que envolten la catedral catòlica. Fa hores que ha rebut Déu per primera vegada, però cal treure rendiment al vestit, pensa la seva mare, mentre la mira somrient en veure-la tan maca i tan santa.

La molt islàmica Mombasa, sempre disposada a lluitar contra el cristianisme, ha acabat tolerant que s'aixequin dues catedrals, una anglicana i una altra catòlica –“digui que aquesta és la més antiga”, insisteix el vicari–, situades al centre comercial de la ciutat. Tant l'una com l'altra corren el risc de ser engolides pels primers gratacels que s'han aixecat a la nova Mombasa: Bima Tower, el Banc de Crèdit, el Social Security House.

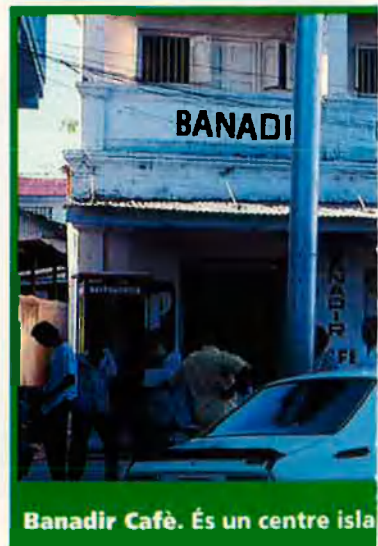
Des de dalt els gratacels s'observen les tres grans avingudes de la ciutat moderna: Jomo

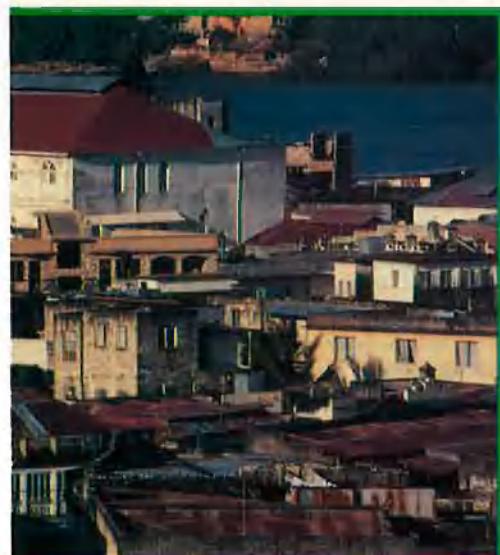
Mombasa és una ciutat amb h

Mombasa té una mica de tot.

Banadir Cafè. És un centre isla

J. CARLES BRAGE

a. En un continent on les urbs no en tenen.

J. CARLES BRAGE

Una altra vista de Mombasa. Té un cert toc de ciutat "decorada".

J. CARLES BRAGE

Est eclecticisme la fa molt atractiva.

J. CARLES BRAGE

Els gratacels. Des de dalt s'observen les grans avingudes de la ciutat moderna.

J. CARLES BRAGE

En ple casc antic.

J. CARLES BRAGE

Musulmans. Mombasa té 49 mesquites.

J. CARLES BRAGE

Noies hindú. Provenen de Bombai.

Els comerços venen tot tipus d'articles. L'atenció, però, és europea.

La ciutat vella. Els seus carrerons, sovint sense sortida, són un laberint.

Mombasa te mig milió d'habitants

Geogràficament és un illot coral·lí, situat a poca distància del continent. Te dues cales de fàcil accés: Kilindini i Tudor, protegides de les onades i del vent marí.

El cinquanta per cent de la població és musulmana. Hi ha sectes cismàtiques d'origen africà i asiàtic. La ciutat te quaranta-nou mesquites. La comunitat hindú de Mombasa està constituïda per cinquanta mil persones, la majoria provinent de Gujarat (al nord de Bombai) o de la regió de Goa. L'hinduisme aquí és molt tolerant i ha provocat la derivació de pràctiques molt diferents. Hi ha una catedral catòlica i una altra anglicana.

El setanta per cent de la població és de raça negra. La resta és asiàtica. També hi ha una minoria blanca.

L. C.

Kenyatta Avenue –en honor al primer president de Kenya–, Moi Avenue –al segon president– i Digo Road, el carrer comercial.

En aquests carrers les oficines dels bancs nacionals i internacionals intercalen les seves portes amb les dels consolats de països de tot el planeta i, per damunt de tot, amb les portes de tots els comerços que s'hi han instal·lat. Són establiments en els quals és possible trobar tot tipus d'articles, venuts amablement per un dependent negre, educat al gust europeu, sota la mirada atenta de l'amo del negoci que, inevitablement, és hindú.

Al carrer la vida es belluga agitada i anàrquica. Els minibusos es llancen sobre les cues de vianants, mentre els xofers toquen insistentment els clàxons i els cobradors criden els noms de les destinacions finals de cada vehicle. En pocs segons arriba el minibus, baixen els passatgers, pugen els passatgers i se'n va.

Al carrer la vida continua agitada i anàrquica. Els pobres, amb la mà estesa permanentment, passen desapercebuts per a la majoria de gent que passeja. No els passa el mateix als venedors ambulants (fruita tropical, iuca fregida, sabates de plàstic, cacauets, diaris), que cada dia instal·len les seves carretes al mateix lloc i compten amb clientela fixa. Estan situats per sectors: a les voravies de Digo Road es ven la quincalla. A Moi Avenue, els productes artesanals de baixa qualitat: trossos de guix embetumats, venuts com a eben pur, jocs d'escacs fets en sèrie i oferts com a producte autòcton d'un país que mai no ha sabut jugar a jocs de taula, màscares que mai cap kenyà ha portat, però que els turistes compren a piles.

I si les botigues existeixen és perquè són rendibles. Com ho deuen ser els taxistes a qui es veu sempre dormitejar sobre els volants dels cotxes amb la porta mig oberta, a l'espera que un turista se'ls acosti. De tant en tant s'incorporen i ataquen a un foraster despistat que, sense saber molt bé per què, acaba a l'interior del taxi, somrient nerviosament. El somriure se li congelarà quan sàpiga el preu del viatge.

Moi Avenue és un permanent anar i venir de turistes. Però a Mombasa, fins i tot els turistes tenen un toc anàrquic. Aparadors, terrasses del bars i restaurants swahilis, són compartits pel hippy decadent, motxilla en bandolera, i el frustrat explorador embolicat de caqui, el madur de panxa immensa amb ganes d'aventura fàcil a qualsevol preu –el bar Istanbul garanteix companyia– i la noia europea amb desig d'aventura amorosa en blanc i negre. Tots se senten interessats per Mombasa, potser perquè Mombasa té una mica de tot. I de tots.

Mombasa, la moderna i la vella, tenen un cert toc de ciutat "decorada". Monuments de cartó o de llautó, repintats de colors cridaners, cartells en tecnicolor que aconsellen llegir l'Alcorà, bombetes de tons sospitosos i altres

elements kitsch, omplen l'espai físic de la ciutat.

Tot això es barreja amb l'estètica hindú —ja de si mateixa bastant recarregada—, l'estètica de l'Àfrica negra —de colors vitals, com ho són els del mercat de teixits de Biashara Street— i l'austera estètica musulmana.

El centre modern s'estén cap al mar i arriba fins els diferents ponts i ferrys que l'uneixen al continent. El ferry de Likoni travessa la mànega de mar per la qual s'endinsen els vaixells amb destinació al modern port de Kilindini.

Mama Ngina Drive és una carretera ajardinada que voreja el litoral nord de la ciutat, des de l'entrada del port modern fins al casc antic. A Mama Ngina Drive hi arriben famílies senceres per a beure aigua de coco, solitaris ciutadans que van a reflexionar davant el mar o forasters amb desitjos d'allunyar-se dels circuits habituals. L'avinguda és una bona manera d'entrar a la ciutat vella. Un horitzó infinit emmarca les boies que indiquen el camí d'entrada a port als vaixells i els evita anar contra el corall que envolta tota l'illa.

El passeig es dilueix poc abans d'arribar al Bank of India, a l'entrada a la ciutat vella, al costat de Fort Jesus.

El passeig pel casc vell de Mombasa és un viatge fantàstic. Perdre's pel carrer Ndia Kuu, pel carrer Kilindini, pel carrer Thika i per tants altres carrers, molts d'ells sense nom, és imaginar-se estar a Oman i a l'Índia al mateix temps, sentir el pas dels portuguesos i dels anglesos, el passat recent i el passat llunyà, apilotonant-se en carrers estrets. Les seues socials de les entitats creades a finals del segle passat pels anglesos, com el Mombasa Club o el Bismark Club; l'edifici del Standar Bank, on va haver el segon banc fundat a Kenya, o Peynda House,

Un fuster. Els productes artesanals omplen Moi Avenue.

on va néixer la primera impremta de la ciutat.

Barrejats amb tot això un seguit de petits cafès amb terrassa al carrer permeten escoltar les veus swahilis, àrabs, hindús, que s'entrecreuen, sense presses. Al matí, la veu de l'imam s'imposa des de dalt de tot del minaret de la mesquita Mandhry, construïda per primera vegada el 1570, per dir que "Alà és el més gran... Millor resar que dormir". En tombar qualsevol cantonada del casc vell de Mombasa et trobes un grup de noies vestides amb robes hindús i maquillades amb una rodoneta negra entre cella i cella, camí de qualsevol temple: el

"El passeig pel casc vell de Mombasa és un viatge fantàstic. Perdre's pel carrer Ndia Kuu, pel carrer Kilindini, pel carrer Thika i per tants altres carrers, molts d'ells sense nom, és imaginar-se estar a Oman i a l'Índia al mateix temps, sentir el pas dels portuguesos i dels anglesos, el passat recent i el passat llunyà, apilotonant-se en carrers estrets."

Mombasa, una illa cobejable. Les invasions omplen la història de la ciutat.

Una llarga història

No se sap molt bé des de quan està poblada la ciutat de Mombasa, però sembla ser que en l'antiguitat ja hi hauria viscut gent. El que sí se sap és que, a partir del segle VII, van començar a instal·lar-s'hi comerciants àrabs i que va anar creixent.

En el segle XII es va convertir en un centre comercial, des d'on s'exportava esclaus i ivori. Era una petita ciutat on residia el rei dels zandj-aràbics per als negres africans.

El viatger i lletrat marroquí Ibn Batuta va visitar Mombasa el segle XIV i va dir que es tractava d'"una illa coberta de verdor, de gent religiosa, honrada i justa, que han construït moltes mesquites". Eren temps en els quals la majoria de la població era de raça negra, encara que l'aristocràcia swahili tenia el monopoli del poder.

El segle XV va ser d'una importància cabdal per Mombasa. Durant el segle va viure una gran transformació. Va gaudir d'una gran expansió i va aconseguir un lloc de primer ordre en l'imperi dels zandj. Va augmentar en gran manera el volum de comerç amb l'Índia i la costa africana. El comerç exterior es feia per via marítima en velers, "dhows", molts semblants als que encara avui es poden veure en el seu port vell. Aprofitaven l'alisi del nord-est, el monso kaskasi, i arribaven a les seves ribes a partir del desembre. Després esperaven l'alisi invers, el monso kusi que, prenent la direcció nord-nord-est als voltants de l'Equador, empeny cap a Orient.

El set d'abril de 1498, Vasco de Gama va arribar amb caravel·les a la ciutat. La va trobar molt ben fortificada i li va impressionar la seva riquesa. A més, Mombasa va recordar als portuguesos la península ibèrica. El xeic de Mombasa va enviar canoes amb homes armats perquè s'apoderessin de les naus, però Vasco de Gama va ordenar que cap home baixés a la ciutat per defensar-se de l'atac i van anar cap a Malindi.

Uns anys més tard, Francisco d'Almeida va arribar a Mombasa amb la missió de conquerir la ciutat. Va atacar i més tard va desembarcar havent d'enfrontar-se amb els nadius que van llançar fletxes i pedres des de les teulades. Va improvisar escales que els va permetre atrapar els habitants de Mombasa dins les seves cases. Posteriorment es va des-

entendre de Mombasa, més preocupats per l'or que arribava a Mozambic des de Zimbabwe.

El 1528, el capità de Malindi, Nuna de Cunha, amb l'ajut dels àrabs de Malindi, Pemba i Zanzíbar, aconseguí sotmetre la primera revolta de la ciutat.

El 1585, Alí Bey és molt ben acollit a Mombasa, sempre disposada a lluitar contra el cristianisme. Li obre el seu port i li permet establir allí el seu quarter general.

Els portuguesos veuen perillar les seves rutes comercials cap a l'Índia i desplacen la flota des de Goa. La seva arribada coincideix amb la dels zimba, un poble guerrer, procedent del Congo, que puja la costa sembrant el terror al seu pas. Els zimba faciliten la presa de la ciutat per part dels portuguesos que la conquereixen el 1589.

Quatre anys més tard els portuguesos prenen la decisió de construir Fort Jesus. El xeic de Malindi, fidel als portuguesos, és anomenat sultà de Mombasa, on va quedar instal·lat. El nou sultà va queixar-se al virrei de Goa dels maltractaments que rebia per part del capità portuguès, qui el va assassinar tan bon punt va tornar a Mombasa.

El fill del sultà assassinat, que es feia dir Don Gerónimo i que havia rebut una educació cristiana, el va succeir en el tron. Després d'un curt període de relacions cordials, va haver de suportar els mateixos insults que havia rebut el seu pare. Va conquerir Fort Jesus, motiu que va fer que els portuguesos fessin tornar la flota de Goa.

A mitjans del segle XVII la posició àrab s'havia fet de nou forta en la regió. Una sèrie d'expedicions des d'Oman van convèncer el sultà que l'única forma d'acabar amb la dominació portuguesa era la presa de Fort Jesus.

El tres de novembre de 1686, set naus omanís, que transportaven 3.000 soldats, sota el control personal del sultà, van entrar en el port de Mombasa i van assetjar el fort en el qual es refugiaven dues mil cinc-cents persones (portuguesos, àrabs i swahilis que col·laboraven amb ells). El setge va durar trenta-tres mesos, en els quals la població va patir tot tipus de malalties. El tretze de desembre de 1690 des de l'exterior del port van saber que només hi quedaven vint persones i vuit soldats portuguesos. Va ser llavors quan van dur a terme l'assalt final.

La família Mazrui s'havia aprofitat de les conquestes a tota la costa per part dels omanís. Les ciutats van anar adquirint independència i ja no estaven subjectes a la tutela d'Oman, on les rivalitats polítiques havien provocat un caos. Però el 1828, Seyyid Said, que havia aconseguit establir una forta autoritat a Oman, va decidir ocupar-se de les colònies disperses. El 1836 va supplantar als Mazrui i va aconseguir el control de Fort Jesus. Quatre anys més tard va desplaçar la capital des d'Oman a Zanzíbar, fet que va permetre finalment controlar Mombasa.

El missioner alemany Krapf va arribar a Mombasa amb la seva dona i la seva filla el 1844. Elles van morir poc després d'arribar. Dos anys més tard, va fundar amb Rebmann, la primera missió cristiana de la futura Kenya a Rabia, en el continent, a pocs quilòmetres de Mombasa; decididament massa mahometana.

A partir de 1886 augmentaria la presència europea a la ciutat. L'IBEA va llogar al sultà de Zanzíbar la franja costanera i va instal·lar el quarter general a Mombasa.

El 1890, el capità Lugard, que havia establert la autoritat de l'IBEA a Uganda, va encarregar que s'estudiés la possibilitat de construir un tren que unís Mombasa amb Uganda. El cinc d'agost de 1896 s'instal·laven els primers rails. La ciutat començava llavors una nova etapa.

L. C.

dels estrictes vegetarians seguidors de Jain, rèplica del santuari del Mont Abu a Rajasthan, o el dels seguidors de Shimba, o el de la Unió Hindú. Si un aixeca el cap, apareix una porta, una escala exterior o un balcó de fusta, que constitueixen veritables obres d'art. Damunt de tots ells sempre destaca el minaret d'una de les múltiples mesquites que omplen el paisatge de Mombasa. Un cor de muetziins omple tots els racons dels casc antic de la ciutat a l'hora de l'oració musulmana. Les veus arriben des del punt més alt de la mesquita Bohra, còpia reduïda de la que existeix a Sana, capital del Iemen, de la mesquita Badri, construïda pels seguidors de Shia, de la mesquita Jomat Khana, que pertany als ismaelites de l'Aga Khan... Un passeig al capvespre pels carrerons molt sovint sense sortida, com en un laberint, i les veus que convoquen a l'oració obliga a un estat d'ànim especial i irrepètible en un altre lloc que no sigui aquest.

Fort Jesus és el conjunt arquitectònic més important que té la ciutat. Va ser construït pels portuguesos el 1593, en el temps en què Portugal depenia de la corona espanyola. Per aquest motiu un dels bastions porta el nom de sant Felip, en honor a Felip II i, encara que exageradament petit i amagat, l'escut d'armes del rei espanyol és l'únic símbol gravat en un dels seus murs. Des de la torrassa de sant Felip s'obren vistes panoràmiques a Mombasa.

Fort Jesus és el punt més alt del casc antic i domina l'entrada al port vell. A l'interior, no pots evitar pensar el que deuria haver estat el setge al qual va estar sotmès el fort durant trenta-tres mesos amb dues mil cinc-cents persones dins, o el que deurién haver estat els atacs i contraatacs que aquelles pedres, i la gent que les habitava, havien patit.

Els portuguesos van construir Fort Jesus per assegurar-se el camí a l'Índia. Per aquest motiu, fou un lloc cobejable i la ciutat que protegia es va convertir en un lloc mític. Les reiterades invasions que va patir Mombasa van fer que no quedés cap mostra del que fou la ciutat mitgeval. Enrere van quedar les presències àrabs, perses i índies, anteriors al segle VII i, en especial, el mil·lenni de domini àrab, del segle IX al XIX, amb excepció feta del segle XVI en què van dominar els portuguesos.

La vella Mombasa que es conserva és el resultat de les construccions dels segles XVIII i, especialment, XIX, quan comerciants arribats de l'Índia s'hi van establir i van fer néixer la ciutat que encara avui guarda un indubtable atractiu.

La vida passa pacíficament dia a dia en la vella Mombasa, malgrat la diversitat de races, religions, vestits i llengües. En els darrers temps s'han aixecat veus d'alarma com a conseqüència de les accions portades a terme pels integristes islàmics –també aquí actuen

Fort Jesus. És el conjunt arquitectònic més important de la ciutat.

els fundamentalistes– que, des del Banadir Cafè, en ple casc antic de Mombasa, han difós discursos de l'imam egipci Abdulhamid Kasaki, a través d'uns altaveus col·locats en el punt més alt del petit cafè. Fóra una llàstima que prosperessin els conflictes en aquesta ciutat que ha donat mostres de tolerància en la pròpia elecció de la seva cultura, la swahili, barreja de moltes influències, i que, a la vegada, ha permès que cada un dels pobles que ha arribat pogués continuar vivint a la seva manera.

Agafó el tren i me'n vaig de Mombasa. Miro enrere fins que la perdo de vista. Segueixo mirant quan ja no hi ha res a mirar en un intent de no tornar a la realitat. S'ha acabat el somni. En el vagó la gent es prepara per passar moltes hores monòtones. Només hi cap la possibilitat de tancar els ulls, adormir-se i somniar. Amb Mombasa, és clar.

Lluís Crous

“Si un aixeca el cap, apareix una porta, una escala exterior o un balcó de fusta, que constitueixen veritables obres d'art. Damunt de tots ells sempre destaca el minaret d'una de les múltiples mesquites.”

Port Nou. El centre modern s'estén cap al mar.